

Hippiebevægelsen på Møn

Historie og refleksioner

Af Nina Vrang

Samfundet under forandring

”Never doubt that a small group of thoughtful committed citizens can change the world; indeed it’s the only thing that ever did”. Margaret Mead (amerikansk antropolog 1901-78).

Perioden fra sidst i 60’erne til sidst i 70’erne var en tid med grøde. Nye ideer blev skabt, der var generelt oprør mod autoriteter i mange dele af samfundet. På universitetet tog studerende til genmæle overfor professorvældet, der var fuld beskæftigelse, ja faktisk stor mangel på arbejdskraft i en eskalerende produktion og økonomi. En produktion som sendte masser af billige fabriksfremstillede varer på markedet. En begyndende globalisering.

Drømmen om at leve mere i pagt med naturen

Sådanne forandringer skaber tit ønsket om at vende tilbage til det, der var. Der var en trang til at vende tilbage til tidligere tiders værdier bl.a. om solidt håndværk og giftfri mad. Jeg var via min daværende mand en del af miljøet omkring læderbutikken i Lars Bjørnstræde i København, Bit of Sole (et ordspil: Bit of sole- et stykke sål- en sandal - Bit of Soul - en smule sjæl. Så det er en sandal med sjæl.)

Her kunne man få håndlavede læderting efter mål, eksempelvis sandaler, bæltter, tasker hatte mm. Der blev produceret efter gammel saddelmagertradition og kreativiteten blandt udøverne var stor. Tanker om, hvordan man skal leve et liv, hvor tingene hænger sammen på en anden måde, florerede. Mange tog på rejser til Østen (inkl. undertegnede) og kom hjem med ideer om, at livet kunne handle om andet end at tjene penge til et stadigt voksende forbrug.

Der opstod et ønske om et liv i naturen på landet – man kan kalde det et ønske om at komme tilbage til **det rurale liv**: Livet med selvforsyning i form af grøntsager og mælk evt. kød, med god tid til samvær med børn, med god plads, meningsfuldt arbejde med fokus på opgaven. Dette var i modsætning til lønarbejdet, der var virkeligheden i **det urbane liv**, hvor der er en skarp opdeling af tiden i arbejdstid og fritid. Arbejdstiden værdisat i kroner og ører, mere end i nytteværdien af en udført opgave. Hvem har glæde af det færdige produkt? Giver det tilfredshed både til den, der udfører opgaven, og den, der bruger produktet fx tekander, tasker, sandaler, hjemmestrikkeede strømper, gulerødder eller gedeost?

I mit tilfælde havde rejsen til Afghanistan givet den eftertanke, at skal man have det godt som forælder, er det afgørende nødvendigt, at ens barn også har det godt. Min 2-årige datter blev alvorligt syg under vores ophold i Kandahar, og efter min hjemkomst til Danmark tænkte jeg, at vi måtte finde et roligt sted: Et sted, hvor det var trygt og også billigt at leve, så ikke al tiden skulle gå med erhvervsarbejde. Jeg havde den idé, at et hus med jordtilliggende på 2 tønder land til en pris af ca. 50.000 kr. ville være den ideelle ramme. 2 tønder land var godt, for så kunne vi holde en ko og 50.000 kr. var passende, for så ville huslejen være ca. 5.000 om året.

Stedet, som passede til ovennævnte beskrivelse, fandt vi i en landsby på Møn. Andre, der havde lignende ideer, flyttede til Bornholm, Djursland, Langeland og Jylland, men jeg havde en fornemmelse af, at det trods alt var godt at være landfast (via en bro) med Sjælland, således at vi kunne komme til København uden at skulle betale færgebillet. Vi kunne endda blaffe, hvilket vi undertiden gjorde.

Vores sted er et nedlagt husmandssted med 2 tønder land. Prisen var 40.000 kr., det var ikke isoleret, vanskeligt at varme op, den første vinter var lang og kold. Venner var der ikke mange af, selvom naboerne tog godt imod os. Der var ingen børnehave til den 3-årige, som kedede sig. At bo på landet var faktisk en større udfordring, end jeg havde forestillet mig.

Sommeren 69 - den lille nybyggerfamilie foran husmandsstedet: Nina Vrang, Pim Bruin med Stina på armen

Latter er vigtig. De tre billeder er taget af fotografen Stuart McIntyre.

Der var så mange ting at tage stilling til: Hvad skulle vi så på marken, efter at byggen var høstet? Hvordan skulle vi få et badeværelse med toilet uden at blive låst i økonomisk afhængighed? Renten på banklån var dengang høj, i løbet af 70'erne nåede den op på over 20%.

Centralisering i landbruget

At det var muligt at flytte til Møn og de øvrige landlige destinationer, hang sammen med landbrugets vilkår i 60'erne og 70'erne. Mekaniseringen af landbruget fik ordentlig fat i 50'erne: Ind med traktorer, mejetærskere og ud med heste, karle og piger. Mekaniseringen krævede sine investeringer, det var ikke nok med en lille grå Ferguson. En mejetærsker er langt fra billig og den er kun i funktion kort tid hvert år. Mange flere anskaffelser var nødvendige. De små lokale mejerier blev nedlagt hvilket betød, at mælkeproducenterne måtte anskaffe store anlæg, der kunne holde mælken nedkølet, til mælkebilen kom.

Denne omfattende centralisering har betydet, at der nu stort set kun er et enkelt mejeri i Danmark, når man ser bort fra enkelte økologiske mejerier. Familiebrug blev i stort tal nedlagt. De kunne ikke følge med alle de investeringer. De voksne måtte tage lønarbejde ved siden af arbejdet med landbruget. Det tærer hårdt på kræfterne at skulle passe dyr og mark og være væk fra hjemmet 8-9 timer hver dag.

Det første år jeg boede på Møn, tog jeg arbejde i nogle vintermåneder på Vitrohm, en elektronikfabrik i Stege. Mest fordi vi manglede penge til nødvendig udskiftning af nogle vinduer i det gamle hus. Der mødte jeg landbokoner, som arbejdede i aftenhold for at supplere familiens indtægt. "Jeg var træt af at gå derhjemme og ikke have nogen penge" som en af dem sagde. Men det var et hårdt liv at skulle hjemmefra hver dag kl. 16, komme hjem kl. 2 om natten og udover dette sørge for familiens behov. Så mange familiebrug lukkede, naboen købte jorden, og der stod så bygningerne, billigt til salg, og køberne var ofte unge folk fra byen, som kom med de ovennævnte drømme om det gode liv på landet.

Mønboerne og tilflytterne

Denne forandring i landbruget skete gradvist over mange år. I 70'erne var landbrugskulturen stadig aktiv. Da min ældste datter startede på den lokale folkeskole i 1972, var mange af hendes klassekammerater fra små landbrug i sognet. De skiftede tøj, når de kom hjem fra skole og gik i gang med deres opgaver: hakke roer, passe dyr og køkkenhave etc. En helt anden tilværelse end den, som børn i byerne havde. Der var også mange aktiviteter og tilbud til børn i fritiden: 4H, folkedans, gymnastikforening, fælles juletræsfest, sommerfest i skoven mm.

Vi unge tilflyttere havde en anden baggrund, end den vore jævnaldrende på Møn havde. Mange af os havde gået i gymnasiet, havde taget en uddannelse, vi kom fra en bykultur og vi havde en selvbevidsthed om, at vi kunne noget. Vi vidste, at der var grøde i kulturen, for "The times they are a'changing" som Bob Dylan sang.

Vi havde også en anden forestilling, om hvordan børn skulle opdrages, end den der var gældende i landbrugskulturen. Mange af os var vokset op i temmelig lukkede kernefamilier, og vores udgangspunkt for børneopdragelse var, at sådan skulle vores børn ikke have det. De skulle ikke gemmes væk – "nok ses men ikke høres" – som det hed dengang i 50'erne. Men at finde svaret på den rigtige måde at gøre det på, var sørme ikke let. Børn skulle være frie og selvstyrende: De skulle lære at tage ansvar, og det blev endda sagt, at de skulle lære at smøre deres egen madpakke, når de skulle i børnehaven. "Borgerlig" var det værste skældsord. Jeg stod som ung mor tit i vildrede. Følelserne sagde ét, men den nye trend for opdragelse sagde noget andet. Ind i mellem blandede de opdragelsesidealer, jeg selv havde været udsat for, sig også kraftigt. Frit blev det, men også i eftertanken for frit. Mere omsorg og mere

forudsigelighed havde været godt. Jeg husker, at min 6 årige datter spurgte, om vi dog ikke kunne spise aftensmad kl. 6 hver dag som alle andre? Det kunne jeg simpelthen ikke efterleve, men siden, da jeg fik et andet kuld, født i 78 og 82, kom der mere ro og forudsigelighed i familien. Da tænkte jeg: ”Kernefamilie, det er da meget fint: Vi voksne danner den hårde skal uden om kernen, der skal vokse sig stærk og fin”.

Andre forskelle handlede om, hvordan man indretter hus og have. Fx var der den fineste forhavet til vores hus. Der var fine bede med forskellige blomster, nelliker osv. I dag ved jeg, at sådan en forhavet er et udstillingsvindue til naboer og andre om, at her har vi styr på tingene og passer vores have. Vi lod det hele gro til og plantede nogle vilde roser, som kunne gro op og skygge for udkig og indkig til huset. Jeg tænkte dengang, at jeg skulle bruge kræfterne på at lære det med køkkenhaven, så kunne tiden med blomster komme senere.

Interiøret i et hippiehjem anno 1970 var også lidt af en udfordring for de lokale. Vi fik besøg af en sød dame, som samlede penge ind til vandværket. Hun blev åbenbart så chokeret over at se vores stue, hvor der stort set ingen møbler var, at hun spurgte andre naboer, om ikke de skulle samle ind til os, så vi kunne få en sofa. Vores ideal for indretning var hentet fra østen, nogle puder på gulvet, et bord uden ben, var det der skulle til. Så nej tak, vi skulle ikke have en sofa.

Vanskelighederne ved denne omplantning fra by til land, var store. Vi kom fra en lejlighed, hvor der var en vicevært, man kunne henvende sig til, hvis vandet i cisternen løb, til et bindingsværkshus fra 1700 tallet med mark, have og dyrehold. Vi fik endnu et barn i 1970. Vi fik foræret en kæmpehund (en Grand Danois). Vi fik geder, der skulle malkes hver dag. Vi havde et værksted, hvor vi producerede læderhåndværk til butikken i København. Vi forsøgte os med lønarbejde: på fabrik, på skolen som underviser i aftenskole etc. Der var kort sagt mange udfordringer.

Hvad der nu var væsentligste årsag ved jeg ikke, men det førte til, at familien gik i stykker. Min første mand flyttede, og jeg var alene med to børn på husmandsstedet, dog nu med badeværelse takket være hjælp fra min mor. Rimelig hurtigt efter etablerede jeg mig i et nyt parforhold med en ung, talentfuld tømrer, Niels Hauberg, der også havde tilknytning til miljøet omkring Bit of Sole. Vi var fælles om mange af de ovennævnte tanker, og han havde derudover en fortid i landbruget via sin sønderjyske familie. God og nyttig viden.

Fælles træk blandt tilflyttere

I løbet af de næste år fik vi på forskellig vis kontakt med flere, der var flyttet hertil, eller som kiggede efter hus, og vi lignede hinanden på flere måder:

- Vi var aldersmæssigt i 20'erne
- Vi ville bo på landet, dyrke jorden og leve så giftfrit som muligt
- Vi ville have god plads til vores børn
- Vores børn skulle ses og høres – børneopdragelsen skulle være så fri som muligt
- Vi satte kvalitet højere end kvantitet
- Vi satte selv vores gamle huse i stand
- Vi var imod ”køb og smid væk”-kulturen
- Genbrug var in
- Teaktræ var yt
- Råt fyrretræ – alt skulle afsyres – var in

I løbet af nogle år boede der altså unge mennesker i gamle huse rundt omkring på Møn. Nogle i kollektiver, nogle i bofællesskaber, andre i almindelige kernefamilier. Vi var selvforsynende

med grøntsager og i et vist omfang med æg, mælk, ost og kød fra vores geder. Denne flok rummede også flere kunstnere, som udover at være skabende, udøvende kunstnere også deltog i mange af de aktiviteter, som kom i gang.

Land og By

Denne gruppe af tilflyttere på Møn var fælles om nogle behov for at leve billigt, have mulighed for at købe økologisk mad, for at sælge hjemmehåndværk, som håndlavede stearinlys, keramik, vævede tæpper, læderhåndværk, gamle istandsatte møbler og andre antikviteter samt overskud fra køkkenhaverne.

Med disse udgangspunkter samledes en stor flok unge mennesker en november aften i 1973 på Gammelbygård i Hårbølle på Vestmøn. Gammelbygård var et af de kollektive børne- og ungdomsmiljøer – i dag ville man nok kalde det et socialpædagogisk opholdssted. Konklusionen på mødet var, at vi skulle finde et lokale i Stege, hvor vi kunne åbne en butik, organisere en indkøbsforening (så vi kunne få fat i de ovenstående varer) og sidst, men ikke mindst, etablere et samlingssted i Stege.

Det lykkedes med mange mellemregninger og diskussioner at få skabt dette sted, som efter et par år fik navnet Land og By. Organisationen bag er nok det mest rummelige, jeg har været med til. Økonomien fungerede ved, at hver part, familie, bosted, betalte 25 kr. om måneden: Således blev huslejen for butikken dækket. I 1977 var der ca. 100 husstande, som var medlem af foreningen Land og By. Indretning og pasning af butikken foregik ved frivillig arbejdskraft. Heldigvis rummede gruppen adskillige dygtige håndværkere, som kunne stå for ombygning. Fællesmødet, som blev holdt en gang om måneden, var højeste myndighed.

Da vi efter nogle års butiksdrift fik organiseret os som en forening, endte valg til bestyrelsen ofte med, at alle de, der gerne ville være med, var velkomne. Formanden (for sådan én skal der være) blev valgt efter forskellige kriterier. Et år var det Sven Olaf Højlund: han var den ældste og ét år var det Hassan Stenz: han var den tungeste. Strukturen var som nævnt flad, og der blev sat mange ting i værk: De, der ville noget, kunne få lov til det.

Der blev skabt et forlag, som udgav "Urtekalenderen", der stadig sælges. Madopskrifter, rådgivning om gedehold ("Gedekalenderen") og flere andre udgivelser fulgte. Land og By skrifter blev udgivet og udsendt til alle medlemmer hver måned. Det eksisterer stadig, men kommer nu kun et par gange om året. Der blev skabt en fond, der støttede initiativer, som vi sympatiserede med. Jeg husker at jeg var med til at bevilge 500 kr. til indkøb af får til et kollektiv i Jylland.

Fællesdyrkning

For at få styr på havebruget etablerede vi fællesdyrkning, så vi kunne hjælpe hinanden og også få noget socialt ud af det lidt kedelige lugearbejde.

Vi havde kartofler på Bogø, hvidkål i Hårbølle, gulerødder og løg i Vollerup. I 1977 var der tilsluttet 12 husstande, som på et areal af 3100 kvm dyrkede grøntsager til vinterens forbrug.

Til udlån for medlemmer og andre samlede vi borde og bænke ind, når de lokale forsamlingshuse skiftede ud. De eksisterer stadig i udlængerne hos et medlem af den stadig eksisterende forening, Land og by.

Græshoppecirkus

Græshoppecirkus var en anden aktivitet, som udsprang af Land og By. Det var et morsomt og rørende lille cirkus, der fra en forestilling med få rekvisitter i løbet af 3 år udviklede sig til at

fyldte en lastbil med ting og sager, når der skulle stilles an. Min ældste datter deltog fra starten. Hun havde altid drømt om at blive cirkusprinsesse og her gjorde hun lykke sammen med nogle af de andre halvstore piger. Senere, da der også var et regulært cirkusorkester, var min mand også med og deltog i turneer rundt om i landet.

Græshoppecirkus 1. sæson

Cirkus lukkede, men andre aktiviteter fulgte: Store farverige sambaoptog i Stege, loppemarkeder i Stege med optræden og musik og "80'ernes mode", som var en stor forestilling på Damme kro, hvor også "indfødte" mønboere deltog både foran og bagved scenen.

Børnehaven

Vi var på Vestmøn en flok unge familier, kollektiver med børn i børnehavealderen, men børnehaver fandtes kun i Stege. Behovet for en lokal børnehave var der, for ud over regulær pasning, havde børnene efter vores mening også behov for fællesskab med andre børn. Det var der ikke tradition for i den landbrugskultur, vi var flyttet til. Her havde familierne selv klaret pasning af de mindre børn. Men også hos de lokale begyndte behovet for børnepasning i en institution at melde sig.

Tilflyttergruppen gik i forhandling med kommunen og efter flere års mødeaktivitet fik vi dispensation til at etablere en børnehave på Vestmøn. 3 dagplejere skulle være sammen om at passe 15 børn i børnehavealderen. Denne børnehave blev etableret på et nyoprettet kollektiv, "Rødhøjgård", på Vestmøn i 1976.

Legehus ved børnehaven, bygget af forældrene (blå Morten Flyverbom) I forgrunden min søn Sigurd m. pagehår.

Også her skulle der frivillig arbejdskraft til, før børnehaven blev en realitet. Kravet var, at forældrene byggede og indrettede lokalerne. I starten var pasning af børnene også ulønnet. Efter et års drift på dispensation, fik kommunen taget initiativ til etablering af en kommunal børnehave på Vestmøn, Gammelsø Børnehave. Den blev nedlagt af kommunen for et par år siden, men er genopstået på privat basis i forbindelse med Møn Friskole, som den ligger i umiddelbar nærhed af.

Ø-listen

Sideløbende med disse aktiviteter var vi i gang med at få en fællessocialistisk liste i gang, som stillede op til kommunevalget i 1974. Vi oplevede, at det er vigtigt at være med, der hvor beslutningerne tages (bl.a. om etablering af daginstitutioner). Vi blev ikke repræsenteret i byrådet i 74. Forarbejdet til udarbejdelse af program havde dog været enormt lærerigt. Vi syntes ikke, at befolkningen skulle gå glip af alt det, som vi vidste og alt det vi ville arbejde for, hvis vi kom i byrådet. Derfor gik vi i gang med at udgive et blad, "Ø-bladet". I starten var vores produktionsapparat en sværteduplikator, som fungerede nogenlunde som de, der blev brugt til fremstilling af illegale blade under 2. verdenskrig. De første 10 numre blev fremstillet på denne måde, og der var brug for håndkraft også til at samle bladet. Senere fik vi bedre teknik og et flottere blad. Ø-bladet udkom ca. én gang om måneden fra 1974 til 1982. Ø-bladet fik sat fokus på de ting, der foregik i kommunen. Det var ikke kun spørgsmål om børnehaver o. lign., der var genstand for den journalistiske aktivitet: Der var tegn på, at ikke alle holdt sig inden for lovens grænser, men at nogle politikere og andre havde travlt med at berige sig på borgernes bekostning. Omtalen af skandalen omkring strandhotellet på Ulvshale, "Kongens Ø", gjorde Ø-bladet landskendt. I 1977 steg oplaget af Ø-bladet til 1.000. Vore afsløringer af intrigerne i magtens korridorer medførte, at en sparekasse måtte lukke, og vi fik selv en injuriersag på halsen. Men én af hovedpersonerne, borgmester Hother Nielsen, havde et kanonvalg ved det efterfølgende kommunalvalg. Måske syntes vælgerne, at det var synd for ham, at disse tilflyttere sådan havde udstillet ham.

En anden sag som Ø-bladet tog sig kærligt af, var omfartsvejen om Stege. Man (Hother Nielsen) ønskede sig en omfartsvej, som skulle gå ud i Stege Nor. Vi havde en anden mening,

og det lykkedes ved omtale af sagen, underskriftsindsamlinger m.v. at få mange flere med til at gå imod denne plan om at hælde asfalt ud i den smukke natur.

Ø-festen

Ø-bladet blev solgt over hele øen for 1 senere 2 kr. Det kunne jo ikke løbe rundt, så hver sommer holdt vi en indsamlingsfest, hvor der blev et passende overskud til at holde Ø-bladet flydende. Her gjaldt det igen om at mobilisere alle gode kræfter, så der kunne bydes på god mad, drikke og musik – samt besøg af Græshoppecirkus. Mange blev involveret – også de, der ikke havde lyst til at bidrage med noget til selve Ø-bladet.

Ursula Reuter Christiansen leger med børnene ved Ø-festen på Bogo ca.1975. Fotograf Erik Steen.

Ved næste valg til Byrådet blev Ø-listen repræsenteret. Der blev holdt før-byrådsmøder, hvor alle var velkomne til at give deres besyv med om den kommende dagsorden.

Her var jeg ikke selv aktiv. Erkendelsen af, at livet ikke kunne fortsætte uden faste indkomster fik jeg, da jeg skulle købe et par gymnastiksko til min datter: 16,50 kr. kostede de og det var et problem. Jeg startede på læreruddannelsen som 29-årig i 1975. At være studerende begrænsede muligheden for at være aktiv i de forskellige grupper. Vi havde dog fortsat køkkenhave og malkegeder. De sidste forsvandt først, da vi begge havde arbejde uden for hjemmet, for hvem skulle blive hjemme og passe geden, hvis den fik yverbetændelse? Der er jo ikke rigtigt noget, der hedder gedens første sygedag.

Musikklubben

Musik skal der til. Vi var langt ude på landet (ingen Farøbro, ingen motorvej), så vi måtte selv arrangere at få bands til øen, som vi gerne ville høre. Der var nok nogle tilbud i Stege, men i en helt anden genre end den, som vi hippier/tilflyttere gerne ville lytte og danse til.

I 1974 dannede vi Møns Musikklub og ca. én gang om måneden mødtes vi i "Håbet", forsamlingshuset i Røddinge, til høj musik, øl og cigaretter.

Vores børn fik da lov at komme med – vi havde ingen bedsteforældre til at tage over – og hvem havde lyst til at blive hjemme og passe børn og se lørdags-TV, når der var fest i Håbet?

Det var ikke ligefrem lykken for ungerne at skulle sove under et bord i et koldt lokale bag scenen med al den larm og småfulde, tossede forældre dansende rundt i det store rum. Her var vi ikke lige opmærksomme og omsorgsfulde forældre.

Møn Rock var vores husorkester: Dygtige var de og en LP fik de udgivet, før de gik hver til sit. Flere af de gode musikere spiller stadig rundt omkring i det sydsjællandske og mønske.

Året er 79, Møn Rock udgav LP'en "Tror i vi når det". Fejres af Land og By på udgivelsesdagen

På et tidspunkt blev det muligt at arrangere ”Møn Festival” i en weekend sidst i juli på sportspladsen i Damsholte. Det var fantastisk, at det kunne lade sig gøre. Første år, hvor vi havde fået en pænt stor kredit i Møns bank, var vi 7, der skrev under på lånet. Jeg husker, hvordan vi 7 gik rundt og samlede 100 kr. sedler i madboder og ølboder og puttede dem i pengekatte, som vi bar tæt på kroppen. Vi skulle sikre, at vi kunne betale lånet tilbage og at ingen penge sådan bare forsvandt. Et stort ansvar var det, men det var også sjovt. Jeg mindes min æbleskivedej, som jeg havde lavet i en 25 liters gryde. Den stod i solen på fodboldbanen og hævede og hævede, så den lignede en kæmpechampignon. Den var næsten ikke til at få has på: Vi bagte og bagte, men den blev ved at vokse – altså næsten. Tilbehøret til de populære æbleskiver var syltetøj, som vi havde kogt på frugtoverskuddet i de private fryserer rundt omkring.

Et år lavede vi linsefrikadeller. De blev ikke solgt alle sammen, så der var linsefrikadeller til lang tid efter. Jeg tror, at det var medvirkende årsag til, at vores familie havde et anstrengt forhold til linser i lang tid efter.

Festivalerne, som blev gennemført fra 1977-85

Optrædende ved musikfestival, kvinde-teatergruppe fra Christiania

, satte en masse folk i gang: De krævede organisation og hårdt arbejde. Men de var til glæde for mange – også for os, der leverede arbejdskraften. Det var utroligt, hvad vi kunne skabe sammen. Der skulle meget til: booke de rigtige bands, lave reklame, bygge scene, hente øl, bygge boder, lave mad ...og sælge den. Jeg husker en lykkelig stund med min ældste datter, hun var dengang 12-13 år, hvor vi står sammen og langer yoghurt, kaffe og brød over disken en solrig morgenstund.

Om det nu var fordi det blev regnvejr om lørdagen ved festivalen i '85 eller der gik noget andet galt, ved vi ikke helt. Der blev i alt fald et pænt stort underskud, som skulle betales af de ansvarlige bestyrelsesmedlemmer. Det var surt og det betød et stop for festivaler i musikklubregi. Men et par år efter arrangerede en anden sympatisør en festival et andet sted: Den gav overskud og han donerede generøst hele overskuddet til vores underskud.

Det kunne lyde som om, at vi var enige om alting og at vi bare knoklede derudaf i ideel lykke og idyl. Sådan var det naturligvis ikke. Vi havde forskellige holdninger om mange ting og nogle vil nok på det bestemteste frabede sig at blive kaldt en hippie. Derfor dækker

betegnelsen ”tilflytter” nok bedre. Ikke alle gik helhjertet ind for biodynamisk landbrug og ikke alle var venstreorienterede.

Politisk stod vi heller ikke samme sted. Jeg citerer her Sune Riishedes indlæg i Ø-bladet, hvor han kommenterer på et længere referat af et kursus i biodynamisk havebrug, som vi havde fået arrangeret og mange havde deltaget i:

”Det er ikke uden betænkeligheder jeg har indleveret dette, fordi jeg føler det som lidt af et falsum, at Ø-bladet serverer sine skarpe politiske kødretter i en mere mavevenlig garniture af urtekure og bageopskrifter og nu disse haveråd. Det er godt med alsidighed, men læserne kunne vildledes til at tro, at den ”videnskabelige marxisme” og urteflipperiet var dele af samme grundholdning, samme alternativmodel. I virkeligheden er der vel direkte modstrid mellem den dogmatiske politiske holdning – fx med referat af DKP- synspunkter – der på den ene siden præger bladet, og den Rudolf Steiner-inspirerede udflytterromatik på den anden. DKP drømmer jo ikke om at sætte biodynamisk landbrug på programmet – men måske nok om at benytte den slags emner som underholdende læsestof og lokkemad på lokalt plan. Det ville være godt med en debat herom, så læserne kunne blive klar over, hvor Ø-bladet står på sine to ben – og endnu bedre om der kunne arbejdes hen imod en fælles grundholdning.”

Indlægget ovenfor illustrerer meget godt de forskellige fraktioner. For mig var der ikke den store modsætning, socialist som jeg var og er. Dengang var vi ikke klar over, hvordan det egentlig stod til i Sovjetunionen og DDR. Vi var mange som troede, at den negative omtale af de kommunistiske lande var propaganda fra kapitalisternes side. Vi er blevet klogere – DKP findes ikke mere, men inden for de eksisterende partier på venstrefløjnen er spørgsmål om økologi og vedvarende energi kommet højt op på dagsordenen.

1. maj på Volden i Stege, midt i 70'erne

Vindmøller

Fra sidst i 70'erne gik flere sammen om opstilling af vindmøller. Her var der ikke længere den store afstand mellem indfødt eller tilflyttet mønbo. Her blev der skabt et samarbejde om opstilling af mange af de første små vindmøller, der blev ejet og drevet i fællesskab af folk i nærmiljøet. Mange er nu pillet ned igen og erstattet af større møller, som står længere væk fra boligområder.

At så mange, trods modsætningerne, fandt ud at arbejde sammen, tror jeg også hænger sammen med afstanden til København. Havde vi boet tættere på storbyen, kunne vi vel hver især have fundet en fraktion SAP, VS, KAB eller en Steiner-gruppe at mødes med, så vi ikke behøvede at snakke med nogen, der mente anderledes end vi selv, eller lytte til musik, vi ikke elskede på forhånd. Afstanden (og den var lang dengang, før motorvejen gik den lige vej via Farøbroen) betød, at skulle vi have god kontakt med andre i hverdagen, måtte vi finde ud af det med hinanden og under overskriften:

Fællesskab på Møn

Fællesskabet lykkedes rigtigt meget i de år. Men hvad skete der så? Hvorfor lukkede alle disse gode aktiviteter?

Butikken i Stege havde succes med at udbrede kendskabet til og vigtigheden af at spise giftfri, økologisk mad. Efterhånden kunne man få både økomælk og økogrøntsager i sin lokale brugs.

Butikkens husleje steg, og i forbindelse med en udvidelse i starten af 80'erne var der optaget lån. Altså slæbte vi på en kassekredit, hvilket betød, at økonomien ikke holdt. Der var (efter en lang periode med lønnet personale) igen næsten udelukkende frivillige hjælpere i butikken. Lige meget hjalp det, og efter 19 års butiksdrift måtte butikken lukke i 1993. Der blev lukket med maner. Vi betalte enhver sit, inden vi drejede nøglen om.

Ø-bladet fik en injuriersag på halsen. Det var svært at samle penge ind til at dække bøden, samtidig med at vi skulle rejse penge løbende for at udgive bladet, der udelukkende blev lavet af frivillige. Disse frivillige fik andre ting at tage sig til – jeg gik selv på seminariet, for på sigt at skaffe mig en fast indkomst. Andre fik arbejde: én endda i Europarlamentet, mens andre af de flittige skribenter, Stig og Peter Thorsboe, skulle videre med deres forfatterkarrierer, hvilket vi så har kunnet nyde godt af i sofaen lørdag og søndag aften gennem nogle år. I 1982 udsendte vi det sidste Ø-blad.

Ø-listen, den fælles socialistiske liste var repræsenteret i kommunalbestyrelsen i to perioder. Men igen – nyhedens interesse faldt, og det var svært – især for den sidste repræsentant – at holde til presset fra det øvrige byråd. SF tog stafetten fra Ø-listen i arbejdet for de venstreorienterede synspunkter.

Musikkklubben fik underskud på festivalen i '85, og så sev gassen ud af den glade ballon. Husorkestret Møn Rock fik som nævnt udgivet en enkelt LP, "Tror I vi når det?", men medlemmerne spredtes også, og nogle opgav drømmen om at være ved musikken og gik i gang med uddannelse.

Fællesdyrkning måtte vi opgive: Vi var simpelthen ikke strukturerede nok og glæden ved havearbejdet kunne let gå over i irritation over manglende fremmøde og energi hos "de andre".

Én af de sidste rester af Fællesskab på Møn er måske **Brændekompagniet**, hvor en gruppe på 7-8 familier i fællesskab bestilte træ i skoven, som så blev skåret, flækket og kørt hjem til de forskellige ved fælles hjælp og uden smålig skelen til, hvem der var med hvornår. Dette kompagni synger på sidste vers, men årsagen hertil er alder og almindelig gebrækkelighed i form af slidgigt i knæ og hofter som gør, at de store stærke mænd må spare på kræfterne. Træpiller, solceller på taget i kombination med varmeblæsere gør, at husene stadig kan holdes varme for en rimelig pris.

Det, der tidligere var Fanefjord sogns grundejerforening, forvandlede sig til Fanefjord Beboerforening, og her var der plads til både tilflyttere og indfødte mønboere. Mange initiativer er blevet til i det regi. Fælles Sct. Hansfester, hvor en person eller forening modtog

Fanefjord beboerforenings pris. Det der kvalificerer til prisen er noget der kaldes ”borgersind”. Min mand var den første til at få prisen i 1996. Baggrunden var, at han i de strenge isvintre 1995 og 1996 satte lys på isen ved den mose, der grænser op til vores grund. Samtidig udlånte han skøjter, som han havde samlet på diverse loppemarkeder årene forinden. På den måde kunne børn og voksne, som havde lyst få mulighed for at prøve at løbe på skøjter også efter mørkets frembrud.

Nye initiativer har fulgt de nævnte: Efter nedlæggelsen af den gamle skole i Stege opstod **Kridthuset**. Det gav i nogle år rum og husly for mange aktiviteter, kulturarrangementer, udstillinger m.v. Det er dog lukket nu og ombygget til private boliger.

Stege Bio holdt kultur-fanen højt – især med ”Onsdagsfilmen”, der i stedet for Hollywood blockbustere viste de lidt smallere film til det kræsne publikum. Onsdagsfilmen var en succes og genudsendtes i weekenden. Biografen findes stadig og drives nu af en gruppe frivillige.

Hårbøllehuset (HOB) opstod efter lukning af den lokale dagligvarebutik, som først var en Brugsforening, så en Spar forretning og siden en helsekostforretning med tilhørende cafe. Intet af dette kunne løbe rundt, hvorfor en gruppe af lokale borgere købte huset. HOB drives nu af frivillige, og huset bruges til koncerter, kunstudstillinger, café, foredrag og andre sociale arrangementer.

Kulturforskelle

Som nævnt i indledningen, var den lokale kultur, som vi flyttede ind i, meget væsensforskellig fra den, som vi kom fra. Man kan sige, at vi kom til en rural kultur, der ikke kunne overleve: Små familielandbrug blev nedlagt, folk flyttede fra land til by og tog lønarbejde. Vi kom fra en urban kultur, som havde de træk i form af opdeling af arbejdstid og fritid, en forbrugerisme, køb- og smid væk kultur og et manglende hensyn til miljøet, som vi tog afstand fra.

Vi var tiltrukket af dele af den kultur, der var her på landet, men vi ønskede ikke at efterleve den i alting. Specielt omkring dyrkningsmetoder var der forskellige opfattelser. Én af vores fælles stærke værdier var, at maden skulle være biodynamisk, økologisk eller i alt fald giftfri. Vi var absolut modstandere af brug af kunstgødning og sprøjtegift og for at få mere viden om dette, fik vi biblioteket til at arrangere et aftenkursus i biodynamisk dyrkning på biblioteket. Jeg husker, hvor overrasket arrangøren var over det store fremmøde. Det havde han ikke lige set komme.

Hvordan talte vi med de lokale bønder og naboer om det? I vores ungdommelige overmod kunne vi let komme til at fremstå bedrevidende, selvom vi slet ikke vidste ret meget om landbrug og planteavl. Det var ikke just befordrende for den gode kontakt mellem ”indfødte” og ”tilflyttere”.

Ved borgermøder om omfartsvej, kloakering etc. holdt vi os heller ikke tilbage for at stille spørgsmål eller komme med forslag. Det var ofte os unge kvinder med langt hår i farverige gevandter, der rejste os og kom med kommentarer. Det var nyt på Møn, at kvinder – nok især unge kvinder – deltog i debatten, og de ældre herrer måtte lige synke en ekstra gang, før de kunne tage os alvorligt.

Stege Handelsstandsforening ville ikke optage vores kollektivbutik som medlem. Der gik mange år før Land og By blev accepteret af den ”oprindelige” befolkning. I dag tror jeg, at mange savner den.

Opsummering

Skal jeg til slut opsummere, hvad hippierne/tilflytterne har haft af betydning for Møn og omegn, vil jeg nævne følgende:

- De tomme huse/gårde stod ikke og forfaldt
- Der kom **ikke** en omfartsvej i Stege Nor
- Der blev oprettet børnehaver, der kom flere børn i skolen
- Mange kunstnere fandt vej til Møn og det internationalt kendte Galleri 44 blev siden etableret i en landsby på Vestmøn
- Der kom mere liv i forsamlingshusene
- Interessen for økologi bredte sig – som nævnt ses det i Lendemarke Superbrugs.
- Det blev almindeligt ved skolefester o. lign., at hver familie havde en ret med til en fælles buffet, fremfor at hver sad med deres eget fine smørrebrød fx ved skolefest i skoven
- Fællesskabet omkring Hårbøllehuset var let at få etableret. Mange af de gamle hippier/tilflyttere har engageret sig dér og yder frivilligt arbejde til udstillinger, koncerter og cafédrift sammen med de nye tilflyttere og nogle af de indfødte mønboer.

Litteraturhenvisninger:

Freja 77, håndbog i landbosætning, Eks-skolens trykkeri 1977, Informations Forlag
Ø-Blade og Land og By skrifter findes på Lokalarkivet.

Nina Vrang

Barn af hippietiden på Møn

Mellem to verdener

Af Stina Vrang Elias

Grænsegænger

Hvis jeg skulle beskrive min barndom med et ord, så ville det være; *grænsegænger*. Hver dag pendlede jeg ind og ud af to meget forskellige miljøer, som ikke kunne forenes. På den ene side hippiebevægelsen. På den anden side et traditionelt samfund på landet, hvor majoriteten levede af og på små landbrug. Hvert miljø har givet mig noget værdifuldt. Dette indlæg skal handle om, hvad hippiebevægelsen gav mig.

Da jeg var to-tre år gammel flyttede min mor til Møn. Jeg var det ældste barn i den gruppe af mennesker, som min mor blev en del af og som vi i dag kalder hippier. Dét at være den ældste var svært "ude" i det almindelige samfund – for jeg havde ingen allierede. Men det var klart en fordel "inden for" miljøet, fordi der var rigtig mange voksne, som gerne "ville" mig. De havde jo ikke selv børn endnu og som én engang sagde: "Du er det første barn, som jeg kan huske som voksen". Jeg har altid haft oplevelsen af, at mange voksne oplevede, at de havde en aktie i mig; at de var relaterede til mig.

Fællesskabet

Og der var meget fællesskab. Der var fællesdyrkingen, hvor der var løg hos én familie, kartofler hos en anden. Så mødtes man i weekenden og gjorde arbejdet sammen. Efterfulgt af frokost og mange kander the. Der var butikken "Land og By" i Stege, hvor man altid kunne sidde og hænge ud i baglokalet, mens man ventede på bussen. Så var der "Møns Musikklub", som arrangerede fest og "Møn Festival", hvor der skulle steges linsefrikadeller til masserne. Så der var meget at se til. Og vi var altid med. Det husker jeg ubetinget som hyggeligt. Man var aldrig i vejen: Fik altid en opgave og kunne bruges til noget. Undtagen festerne: Der ville det have været rigtig rart at kunne komme hjem. Men standardsvaret på spørgsmålet: "Hvornår skal vi hjem?" var: "Hvis du er træt, så læg dig ned og sov". Festerne var IKKE på børnenes præmisser – og der var vi ærlig talt lidt i vejen, når vi blev trætte og ville hjem.

Men selve arbejdet med at forberede festerne – dér var jeg med. På den gode måde. Jeg husker ikke, at nogen nogensinde har skyndet på mig, når jeg forsøgte at stege æbleskiver, sætte kartofler eller vasket op. Jeg husker kun voksne, som var søde tålmodige og oplevelsen af, at de synes, at det var helt naturligt, at jeg skulle være med i mit eget tempo – og jeg havde klart følelsen af, at jeg var godt selskab. Det mærkelige er, at børn simpelthen ikke var i fokus på samme måde som i dag. Vi var ikke projekter, som de voksne var meget optaget af at vide alt om og være i kontakt med. Men vi var meget med. Meget mere end mange børn – mine egne inklusive – måske oplever i dag.

Dér, hvor vi ikke fik lov til at være med, var i det politiske arbejde. Og dog – jeg kan tydeligt huske en episode, hvor der var møde hjemme hos os om Liste Ø – og jeg bidrog med at tegne en meget primitiv valgplakat. Og fik urimelig meget ros for det – for det var ærlig talt et "Ø" på et kvadratisk papir. Men jeg synes, at der var mange møder – og at min mor ikke var hjemme særlig meget.

Tilknytning til andre voksne

Som barn skulle man kunne rumme mange voksne – og også acceptere, at doktrinen var, at det ikke var vigtigt om ens mor var hjemme. Det vigtige var, at der var en voksen. Så bagsiden af at der var mange voksne, som man kunne knytte sig til, var nok, at man ikke knyttede sig til sin egen familie. I dag synes vi jo, at det er helt legitimt, at man kan have behov for at være sammen i sin egen lille familie – dét tror jeg simpelthen ikke ville have faldet nogen ind dengang.

Så man blev som barn nok mere rodløs og sin egen lykkes smed, hvor man fandt hen, hvor man kunne få dækket sine behov. Så der er altså denne her dialektik mellem, at vi på den ene side ikke var i fokus og bare måtte hænge med – men på den anden side, så var vi virkelig velkomne til at hænge med. Men for børn som ikke havde nemt ved at knytte sig til andre voksne – eller som måske ikke var så lette at kunne lide, fordi de var kantede, generte eller hidsige – ja, de børn kunne let blive tabt. Også lettere end i dag, hvor børn ER et projekt for rigtig mange voksne, og hvor forældre sætter deres børn og familien – kernefamilien – i centrum.

I to verdener

Der var også noget i hele kernen af hippiebevægelsen, som står i modstrid med, hvad man har lyst til som barn. Som barn ønsker man sig forudsigelighed. Eftersom det er de voksne som bestemmer, så er det rart at vide, hvad man kan regne med. Men hele hippiebevægelsens væsen var jo at gøre op med regler, rammer, traditioner. Så man vidste aldrig rigtig, hvad der skulle ske.

På Møn var det også sådan, at hippierne i meget lille grad interagerede med de lokale. Det var fint nok for de voksne, som jo havde deres egen gruppe. Men som barn skulle man så pendle ind og ud af de to miljøer. Og ja, man blev drillet – med alt fra ens madpakke, indretning af hus, skoletaske, tøj og lugt. Jeg har holdt én børnefødselsdag i hele mit liv; jeg vidste instinktivt, at det ikke gik at blande de to ting sammen. Forståelsen i hippiemiljøet var lille, for de lokale var jo bare galt på den. De havde endnu ikke forstået, hvor latterligt deres liv var. Hvis jeg havde haft den attitude, så var jeg ikke overlevet et sekund. Så jeg lærte at adskille de to verdener. Det ændrede sig, da jeg blev teenager, hvor mange af mine veninder, synes det var fantastisk at komme hos mig, fordi der var så få regler og rammer. Noget man jo virkelig sætter pris på i den alder.

Når jeg i dag ser tilbage, så er det med en klar bevidsthed om, at hippiebevægelsen bestemt gav meget godt til os børn. Følelsen af at være en del af en gruppe – og at den gruppe rent faktisk kunne flytte noget og forandre, hvis ikke den store verden, så i hvert fald den lille verden; den verden som man lever i hver dag. Det gav også mange voksen-venskaber; familien blev forstørret, også selv vi aldrig boede i et decideret kollektiv. Børn bliver gladere af, at mange godt kan lide dem og man får tillid til at andre vil én det godt, når man som barn er blevet mødt på den måde. Det giver så at sige flere kontaktpunkter, end hvis man kun er i sin lille kernefamilie.

Omvendt så er det klart, at en del af det som foregik ikke var for børn. Grænseløsheden ifht. alkohol, stoffer og sex behøver børn ikke at blive blandet ind i. Jeg blev bange for nogle voksne, som var fulde, sloges eller blev decideret vanvittige. Det kan man opleve i alle miljøer, men der var en accept af – ja, nærmest et krav om at alt skulle favnes og man beskyttede ikke

børnene eller tænkte på deres behov i den sammenhæng. På den måde blev jeg blandet ind i alt for meget, alt for tidligt.

Mine to børn vokser op i en helt anden familie – også en meget mere begrænset familie, hvor vi jo ikke er en del af større fællesskaber. Og så alligevel – uden at det har været en plan, så er der faktisk familier knyttet til vores familie. Vi har familier, som vi tager på ferie med, holder jul med, altid deltager i fødselsdage/barnedåb og konfirmation hos. De familier er i dag mine børns ekstra familier, lige som vi er familie til deres børn. Så mine børn har også andre voksne end deres mor og far at læne sig op ad nu i deres teenage-tid og når de bliver voksne. Så på den måde har jeg ubevidst forsøgt at tage noget af det bedste med fra min egen barndom. Men vi kører hjem fra fester, når børnene gerne vil. Eller bliver hjemme, hvis det er bedst for dem....

Faktaboks.

Stina Vrang Elias, f. 1966, uddannet cand.scient.adm. fra RUC, nu administrerende direktør i tænketanken DEA, der arbejder for intelligente investeringer i uddannelse, forskning og innovation.